

УДК 340.13

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-2-71-78

Станіслав ВАСИЛЬЄВ[©]
кандидат юридичних наук,
доцент

Георгій ФІНІН[©]
доктор філософських наук,
професор

Едуард ХРЯПІН[©]
кандидат історичних наук,
доцент

(Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, Україна)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ РІДНОЇ МОВИ ПРЕДСТАВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ТА КОРИННИХ НАРОДІВ В УКРАЇНІ

Розглянуто проблеми правового регулювання прав національних меншин і корінних народів в Україні. Досліджено правові засади використання рідних мов представниками корінних народів і національних меншин у різних сферах суспільного життя; норми міжнародно-правових документів та українського законодавства, що регулюють використання різних мов у державі. Вивчено можливості використання мов корінних народів і національних меншин у сферах освіти, торгівлі та реклами, державного управління, у засобах масової інформації, а також під час проведення публічних заходів. Проаналізовано доробок українських науковців, які вивчали окремі аспекти правового статусу національних меншин і корінних народів в Україні.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що міжнародно-правові акти встановлюють широкі можливості для використання мов корінних народів і національних меншин у галузях освіти, судочинства, медіа, у діяльності приватних компаній, при проведенні публічних заходів. Зроблено висновок, що в Україні допускається отримання початкової та дошкільної освіти мовою національної меншини або корінного народу, використання цих мов у рекламі, оголошеннях, засобах масової інформації, публічних заходах для представників цих меншин. Першочерговий, пріоритетний захист надається мовам національних меншин, що є офіційними мовами Європейського Союзу. Заходи обмеження застосовуються до мови національної меншини, що збігається із офіційною мовою держави-агресора, тобто російської мови російської національної меншини в Україні. Таким чином, українське законодавство передбачає менш широкі можливості для використання мов корінних народів і національних меншин у суспільному житті, ніж це встановлено міжнародно-правовими актами.

Ключові слова: *рідна мова, правове регулювання, національна меншина, корінний народ.*

Постановка проблеми. Проблемам захисту прав національних меншин і корінних народів присвячені міжнародно-правові та національні законодавчі акти, а також нормативно-правові акти інших держав. Одним із важливих прав, що дозволяє людині висловити свою думку, є право на використання рідної мови. Водночас

© С. Васильєв, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1470-4426>

Stas.vasilev.83@ukr.net

© Г. Фінін, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7437-2996>

finingeorgiy@gmail.com

© Е. Хряпін, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4239-5069>

khriapine@gmail.com

реалізувати це право можна лише за умови, що значна частина населення країни чи певного регіону розуміє мову конкретної національної меншини або має змогу скористатися послугами перекладача.

Україна є багатонаціональною країною. Згідно з даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р. в Україні проживають представники 130 національних меншин, зокрема: росіяни – 17,3 %, білоруси – 0,6 %, молдовани – 0,5 %, кримські татари – 0,5 %, болгары – 0,4 %, угорці – 0,3 %, румуни – 0,3 %, поляки – 0,3 %, євреї – 0,2 %, вірмени – 0,2 %, греки – 0,2 % та представники інших малочисельних національних меншин [1]. Законодавство, що встановлює права національних меншин і корінних народів, періодично змінюється. Зокрема, у 2021 р. набрав чинності Закон України «Про корінні народи України», а в 2022 році – новий Закон України «Про національні меншини (спільноти) України». Гасла захисту прав національних меншин в Україні використовуються сусідніми державами для виправдання збройної агресії проти України. За таких умов проблема правового регулювання використання мов національних меншин і корінних народів є актуальною.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблеми правового регулювання прав національних меншин і корінних народів неодноразово були предметом дослідження українських правознавців. Водночас більшість праць була написана ще до набрання чинності законами України «Про корінні народи України» 2021 р. і «Про національні меншини (спільноти) України» 2022 року, а тому не відображає чинні законодавчі норми.

Під час підготовки статті були використані дослідження Т. Цимбалістого, В. Хамиги [2, с. 131–134], Є. Самойленка [3, с. 209–212], Є. Реньова [4, с. 148–151], О. Гусєва [5, с. 86–96], О. Передерія [6, с. 19–23]. Названі дослідники намагалися надати характеристику правам національних меншин і корінних народів в Україні. Однак правове регулювання використання мов національних меншин і корінних народів не було спеціальним предметом їхніх досліджень.

Мета статті полягає у встановленні особливостей правового регулювання використання рідних мов національних меншин і корінних народів в Україні. Для цього необхідно вирішити такі завдання:

- надати характеристику міжнародно-правовому регулюванню застосування мов національних меншин і корінних народів у різних державах світу;
- визначити законодавчі акти України, що регулюють особливості застосування мов національних меншин і корінних народів в Україні;
- встановити ті сфери суспільного життя, в яких можуть застосовуватися мови національних меншин і корінних народів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Правовий статус національних меншин та корінних народів в Україні регулюють норми як Конституції України, так і окремих законодавчих актів. Україна ратифікувала низку міжнародних конвенцій щодо прав представників національних меншин і корінних народів.

Зокрема, права корінних народів на використання рідної мови встановлені у Декларації Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів, що була прийнята 13 вересня 2007 р. Згідно зі ст. 13 цієї декларації корінні народи мають право відроджувати, використовувати та передавати наступним поколінням свою мову. Відповідно до ст. 14 декларації такі спільноти можуть створювати і контролювати заклади освіти, в яких діти можуть здобути освіту мовою корінного народу. У ст. 16 названої декларації закріплено право корінних народів створювати засоби масової інформації, що будуть видаватися їхньою рідною мовою [7]. Отже, норми цього міжнародно-правового акта закріплюють достатньо широкі права корінних народів на використання своєї рідної мови у засобах масової інформації та освіти. З іншого боку, з норми ст. 13 цієї декларації не зрозуміло, в яких ще сферах суспільного життя представники таких народів можуть використовувати рідну мову. Окрім того, у вказаній декларації відсутнє саме визначення корінного народу.

Міжнародні стандарти у галузі прав національних меншин встановлені багатьма міжнародно-правовими актами. Т. Цимбалістий стверджує, що захист прав національних меншин розглядається як невід'ємна складова частина міжнародного та національного правового захисту прав людини і як об'єкт міжнародного співробітництва окремих держав [2, с. 133]. Зокрема, згідно зі ст. 2 Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною асамблеєю ООН, кожна людина має всі передбачені цією декларацією

права, незалежно від національного походження [8]. Наведена норма покликана запобігти обмеженням найрізноманітніших прав людини за національною ознакою. Низка норм, що регулюють використання представниками національних меншин власної рідної мови, встановлені у Декларації про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин (далі – Декларація прав нацменшин). Згідно зі ст. 2 Декларації прав нацменшин представники цих спільнот мають право користуватися своєю рідною мовою у приватному житті та публічно. Відповідно до ст. 4 Декларації прав нацменшин такі особи мають право вивчати рідну мову у закладах освіти, навчатися рідною мовою та розвивати свою мову [9]. Звернемо увагу, що зазначений міжнародно-правовий акт створює можливості для вивчення рідної мови представників національних меншин саме у сфері освіти. Водночас він не регулює використання таких мов у інших сферах суспільного життя.

Радою Європи у 1995 р. було ухвалено Рамкову конвенцію про захист національних меншин (далі – Конвенція). Згідно зі ст. 10 Конвенції представники національних меншин мають право на вільне приватне і публічне використання мови своєї національної меншини в усній та письмовій формі. Окрім того, у місцевостях, де традиційно проживають національні спільноти, мова відповідної національної меншини може використовуватися у спілкуванні з адміністративною владою. Також були встановлені гарантії для використання мови національної меншини під час досудового слідства. Згідно зі ст. 12 Конвенції держави-підписанти повинні вживати заходів для вивчення мов національних меншин у державних закладах освіти. А відповідно до ст. 13 Конвенції гарантовано права цим спільнотам на створення власних приватних освітніх закладів [10]. Варто звернути увагу, що норми вказаної Конвенції не уточнюють, в яких саме сферах суспільного життя представники національних меншин можуть публічно використовувати свою рідну мову. Точно передбачено можливість звертатися до органів влади рідною мовою та вивчати рідну мову у закладі освіти. Водночас інші галузі можливого застосування мови національних меншин не визначені. Також варто звернути увагу на те, що саме поняття «національна меншина» не закріплено у цьому міжнародно-правовому документі.

Широкі можливості для використання мов національних меншин передбачені у Європейській хартії регіональних мов або мов меншин (далі – Хартія), що була прийнята Радою Європи 5 листопада 1992 р. Терміни «національна меншина» або «корінний народ» у Хартії не використовуються. Водночас саме визначення регіональної мови цілком відповідає ситуації, коли у певній місцевості держави більшість населення розмовляє мовою якоїсь національної меншини. Згідно з п. «а» ст. 1 Хартії термін «регіональні мови або мови меншин» означає мови, що традиційно використовуються в межах певної території держави громадянами цієї держави, які складають групу, що за своєю чисельністю менша, ніж решта населення цієї держави, та відрізняються від офіційної мови (мов) цієї держави [11]. Таким чином, мова певної національної меншини у разі визнання її регіональною може отримати правовий захист на підставі норм Хартії.

Варто звернути увагу, що ст. ст. 8–13 Хартії передбачають можливість використання регіональних мов у початковій, загальній середній, професійно-технічній, вищій освіті, економічній діяльності окремих компаній, судочинстві, засобах масової інформації та під час проведення культурних заходів [11]. Встановлені Хартією гарантії захисту регіональних мов набагато перевищують ті заходи правового захисту мов національних меншин, що закріплені у Рамковій конвенції Ради Європи про захист національних меншин.

Українське законодавство також регулює особливості використання мов національних меншин і корінних народів на території України. Згідно зі ст. 10 Конституції України держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В нашій державі гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин [12]. Отже, зважаючи на норми Основного закону, повинен бути знайдений необхідний баланс між розвитком і використанням державної мови та застосуванням норм національних меншин.

Правове регулювання застосування державної української мови здійснюється на підставі Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» № 2704-VIII від 25 квітня 2019 р. (далі – Закон № 2704-VIII) [13]. Згідно з

нормами цього закону робочою мовою органів влади, мовою судочинства, роботи органів правопорядку, закладів освіти, реклами, проведення публічних заходів, обслуговування споживачів, засобів масової інформації, трудових відносин є державна українська мова. Водночас у певних нормах Закону № 2704-VIII передбачені окремі можливості для використання мов національних меншин та корінних народів у таких випадках:

1. Особам, які належать до корінних народів, національних меншин, гарантується право на вивчення рідної мови в комунальних закладах загальної середньої освіти або через національні культурні товариства – абз. 5 ч. 1 ст. 21;

2. У комунальних закладах освіти можуть створюватися класи (групи) для здобуття дошкільної і початкової освіти мовою певної національної меншини або корінного народу – абз. 3 і 4 ч. 1 ст. 21;

3. Під час проведення культурно-мистецьких, розважальних та видовищних заходів можуть застосовуватися мови корінних народів та національних меншин, в оголошеннях про такі заходи можуть застосовуватися поряд із державною мовою також і мови меншин – ч. 2 і ч. 3 ст. 23;

4. Друковані і книжкові видання можуть видаватися мовами корінних народів та тими мовами національних меншин, що є офіційними мовами Європейського Союзу – ч. 5 ст. 25 і ч. 2 ст. 26;

5. Інформація для загального ознайомлення може подаватися мовами національних меншин і корінних народів – ч. 2 ст. 28;

6. Під час публічних заходів може використовуватися мова корінних народів і національних меншин – ч. 2 ст. 29;

7. На прохання клієнта його персональне обслуговування може здійснюватися мовою корінного народу або національної меншини, якщо відповідна мова прийнятна для сторін – ч. 3 ст. 30;

8. В рекламі може використовуватися мова корінних народів і національних меншин – абз. 3 ч. 3 ст. 32.

Таким чином, у певних випадках українське мовне законодавство дозволяє використання мов корінних народів та національних меншин. Законодавство, що регулює діяльність засобів масової інформації та поширення реклами, посилається на норми Закону № 2704-VIII із питань визначення мови своєї діяльності. Зокрема, згідно зі ст. 42 Закону України «Про медіа» друковані засоби масової інформації в Україні виходять державною мовою, а також іншими мовами в порядку, визначеному Законом № 2704-VIII [14]. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про рекламу» мовою реклами є державна мова. Особливості використання у рекламі мов корінних народів і національних меншин України визначаються законом, що регулює порядок реалізації прав корінних народів, національних меншин України [15]. Таким чином, норми галузевого законодавства не деталізують випадки вживання мов національних меншин і корінних народів в рекламі та засобах масової інформації, а відсилають до законодавства про мови.

Для об'єктивного вивчення проблеми варто також проаналізувати законодавчі акти, що встановлюють правовий статус корінних народів і національних меншин. Права корінних народів закріплені у Законі України «Про корінні народи України» № 1616-IX від 01 липня 2021 р. (далі – Закон № 1616-IX). Є. Самойленко наголошує, що у міжнародній практиці відсутній уніфікований підхід до розуміння категорії «корінні народи», необхідна чітка розробка критеріїв, за яких певний народ слід вважати корінним [3, с. 211]. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про корінні народи України» основними ознаками такої спільноти є наявність автохтонної етнічної спільноти, що має самобутню мову і культуру, але не має власного державного утворення поза межами України. Такими народами визнано кримських татар, караїмів і кримчаків [16]. Є. Реньов підкреслює, що законами України захищаються права саме тих корінних народів, котрі не може захистити жодна інша держава світу, оскільки вони сформувалися саме на території України [4, с. 150]. Водночас можна висловити певні сумніви щодо відповідності перелічених у законі народів наведеному визначенню корінного народу, оскільки у складі російської федерації існує Республіка Татарстан, а спорідненою державою для караїмів і кримчаків, що сповідують іудаїзм, є Ізраїль.

Мовні права корінних народів встановлені Законом № 1616-IX. Згідно з ч. 6 ст. 3 Закону № 1616-IX представники корінних народів можуть відроджувати,

використовувати, розвивати і передавати майбутнім поколінням свою мову [16]. Але межі можливого використання мови корінного народу обмежуються тими випадками, котрі дозволені Законом № 2704-VIII, що гарантує застосування державної мови.

Відповідно до ст. 5 Закону № 1616-IX представники корінних народів можуть створювати власні освітні заклади або співпрацювати з комунальними закладами освіти для забезпечення вивчення мови корінного народу у цих закладах [16]. Водночас межі застосування в освіті мови корінного народу визначаються Законом № 2704-VIII, що обмежує таке право дошкільною або початковою освітою [13]. Варто також звернути увагу на те, що згідно зі ст. 7 Закону України «Про освіту» представники корінних народів можуть здобувати дошкільну і початкову освіту своєю рідною мовою [17]. Отже, окремі гарантії для використання мов корінних народів встановлені Законом України «Про корінні народи України», але в межах, визначених Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

О. Гусев стверджує, що корінні народи мають певні права на використання рідної мови у сферах діловодства, документообігу, друкованих медіа, книговидання, освіти, але багато з цих прав мають декларативний характер [5, с. 94]. Це слушне зауваження, оскільки важливо не тільки закріпити певні права корінних народів у законодавстві, але й створити механізми їх реалізації.

Права на застосування рідної мови для представників національних меншин передбачені Законом України «Про національні меншини (спільноти) України» № 2827-IX від 13 грудня 2022 року (далі – Закон № 2827-IX) [18]. При цьому слід зауважити, що офіційно визнаного переліку національних меншин в Україні не встановлено. О. Передерій звертає увагу на дискусійний характер питання про кількість етносів або національних меншин, що складають український народ. Окрім того, наявна дискусія щодо визначення термінів «етнос», «народ», «нація», «національна меншина (спільнота, група)» [6, с. 20]. Поняття етносу, народу і нації можна знайти у науковій літературі. Зокрема, соціолог В. Свтух визначає етнос як особливий вид спільності людей, що утворилася історично і є особливою формою їх колективного існування. Основними характеристиками етносу є мова, звичаї, традиції, релігія, норми поведінки, самосвідомість [19, с. 58]. Отже, автор називає окремі ознаки, що характеризують певну групу людей як етнос. Термін «нація» науковець розуміє як історичну спільність людей, що характеризується певними маркерами, зокрема, самоназвою, територією, мовою, звичаями [19, с. 80]. Варто відзначити, що нація і етнос мають однакові характеристики, котрими виступають мова та певні звичаї. При цьому поняття «народ» означає або все населення певної держави, або сукупність людей, яким притаманні спільні характеристики: мова, звичаї, традиції, культура, спільне історичне минуле, територія проживання [19, с. 116]. Таким чином, ознаки спільної мови, звичаїв і традицій характеризують як поняття етносу, так і терміни «нація» і «народ». За таких обставин повинна бути проведена відповідна наукова дискусія між фахівцями у сфері права, соціології, історії та інших наук щодо законодавчого розмежування понять «етнос», «нація» і «народ».

Відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону № 2827-IX особа, яка належить до національної меншини (спільноти), має право на вільне і безперешкодне використання мови своєї національної меншини (спільноти) приватно та публічно, в усній і письмовій формах у межах, що не суперечать закону [18]. Варто звернути увагу на вільне використання мов національних меншин лише в межах закону. Тобто вільне і безперешкодне використання мови національної меншини можливе лише у тих сферах і випадках, що дозволені Законом № 2704-VIII.

Зазначимо, що відповідно до ч. 2–11 ст. 10 Закону № 2827-IX припускається проведення представниками національних меншин публічних, культурно-розважальних заходів мовами цих меншин. У засобах масової інформації, друкованих виданнях, оголошеннях, вивісках, рекламі може використовуватися мова національної меншини [18]. Наведені норми цілком відповідають положенням Закону № 2704-VIII про забезпечення функціонування української мови як державної.

Також слід звернути увагу, що відповідно до ч. 14 ст. 10 Закону № 2827-IX запроваджуються обмеження перелічених прав для мови тієї національної меншини, що є державною мовою держави-окупанта чи держави-агресора. Перелічені вище заходи правового захисту застосовуються до тих мов національних меншин, що є офіційними мовами Європейського Союзу [18]. Таким чином, законодавство офіційно передбачає

максимальні обмеження для використання російської мови російської національної меншини в Україні. При цьому, за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р., російська національна меншина була найчисленнішою в Україні [1]. Отже, для найбільшої національної меншини в Україні створюються умови офіційних законодавчих обмежень прав людини.

Варто також зауважити, що згідно з ч. 1 ст. 11 Закону № 2827-IX особливості використання мов національних меншин (спільнот) в освітньому процесі визначаються Законом України «Про освіту» [13]. Так, згідно зі ст. 7 Закону України «Про освіту» представники національних меншин можуть здобувати дошкільну і початкову освіту своєю рідною мовою [17]. Отже, права представників корінних народів і національних меншин у галузі освіти збігаються. Можливості використання рідної мови національної меншини обмежуються дошкільною і початковою освітою.

Висновки. Отже, міжнародно-правові акти встановлюють широкі можливості для використання мов корінних народів і національних меншин у галузях освіти, судочинства, медіа, у діяльності приватних компаній, при проведенні публічних заходів. Правові засади використання мов національних меншин і корінних народів встановлені Конституцією України, законами України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про медіа», «Про рекламу», «Про національні меншини (спільноти) України», «Про корінні народи України».

Національне законодавство визначає такі аспекти використання мов корінних народів та національних меншин:

1. Припустимим є отримання початкової та дошкільної освіти мовою національної меншини або корінного народу, використання цих мов у рекламі, оголошеннях, засобах масової інформації, публічних заходах для представників цих спільнот;

2. Першочерговий, пріоритетний захист надається мовам національних меншин, що є офіційними мовами Європейського Союзу;

3. Заходи обмеження застосовуються до мови національної меншини, що збігається з офіційною мовою держави-агресора, тобто російської мови російської національної меншини в Україні.

В українському законодавстві немає чітких критеріїв розмежування народу, нації або етносу. Відповідні поняття повинні бути розроблені та передбачені у законодавчих актах. Варто розмежувати поняття національних і релігійних меншин.

Таким чином, національне законодавство передбачає менш широкі можливості для використання мов корінних народів і національних меншин у суспільному житті, ніж це встановлено міжнародно-правовими актами.

Перспективи подальших наукових досліджень можуть бути пов'язані з розробкою пропозицій про внесення в українське законодавство змін щодо встановлення більш широких можливостей для використання мов національних меншин.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань на тему: «Роль, значення та вплив громадянського суспільства на формування етнонаціональної політики єдності в Україні». *Верховна Рада України*. URL : <https://kompravlud.rada.gov.ua/uploads/documents/32953.pdf>.

2. Цимбалістий Т. О., Хамига В. Н. Правовий статус національних меншин в Україні: проблеми та реалії забезпечення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4 (20). С. 131–134.

3. Самойленко Є. В. Поняття «корінний народ» та проблема визнання статусу корінних народів у міжнародному праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 209–212.

4. Реньов Є. В. Права корінних народів: міжнародний досвід та українські реалії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2021. № 53. С. 148–151.

5. Гусев О. Ю. Становлення законодавства у сфері забезпечення прав корінних народів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 6. Ч. 1. С. 86–96.

6. Передерій О. С. Реформування законодавства про національні меншини України в контексті європеїзації правової системи (теоретико-правовий аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 73. Ч. 1. С. 19–23.

7. Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів від 13 вересня 2007 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156#Text.

8. Загальна декларація прав людини : Декларація ООН від 10.12.1948. URL :

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?find.

9. Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин від 18 грудня 1992 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318?find.

10. Рамкова конвенція про захист національних меншин від 01 лютого 1995 р. Ратифікована Законом України від 09.12.1997. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text.

11. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 05 листопада 1992 р. Ратифікована Законом України від 15.05.2003. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text.

12. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

13. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квітня 2019 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.

14. Про медіа : Закон України від 13 грудня 2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.

15. Про рекламу : Закон України від 03 липня 1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#top>.

16. Про корінні народи України : Закон України від 01 липня 2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>.

17. Про освіту : Закон України від 05.09.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

18. Про національні меншини (спільноти) України : Закон України від 13 грудня 2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>.

19. Євтух В. Б. Етносоціологія : довідник. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 205 с.

*Надійшла до редакції 28.03.2024
Прийнято до опублікування 08.04.2024*

References

1. Informatsiino-analitychni materialy do parlamentskykh slukhan na temu: «Rol, znachennia ta vplyv hromadianskoho suspilstva na formuvannia etnonatsionalnoi polityky yednosti v Ukraini» [Informational and analytical materials for parliamentary hearings on the topic: «The role, significance and influence of civil society on the formation of ethno-national unity policy in Ukraine»]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL : <https://kompravlud.rada.gov.ua/uploads/documents/32953.pdf>. [in Ukr.].

2. Tsymbalistyi, T. O., Khamyha, V. N. (2019) Pravovyi status natsionalnykh menshyn v Ukraini: problemy ta realii zabezpechennia [Legal status of national minorities in Ukraine: problems and realities of provision]. *Aktualni problemy pravoznavstva*. № 4 (20), pp. 131–134. [in Ukr.].

3. Samoilenko, Ye. V. (2017) Poniattia «korinnyi narod» ta problema vyznannia statusu korinnykh narodiv u mizhnarodnomu pravi [The concept of «indigenous people» and the problem of recognizing the status of indigenous peoples in international law]. *Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 6, pp. 209–212. [in Ukr.].

4. Renov, Ye. V. (2021) Prava korinnykh narodiv: mizhnarodnyi dosvid ta ukraïnski realii [The rights of indigenous peoples: international experience and Ukrainian realities]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia «Iurysprudentsiia»*. № 53, pp. 148–151. [in Ukr.].

5. Husiev, O. Yu. (2023) Stanovlennia zakonodavstva u sferi zabezpechennia prav korinnykh narodiv Ukrainy [Development of legislation in the field of ensuring the rights of indigenous peoples of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Pravo»*. Issue 6. Part 1, pp. 86–96. [in Ukr.].

6. Perederii, O. S. (2022) Reformuvannia zakonodavstva pro natsionalni menshyny Ukrainy v konteksti yevropeizatsii pravovoi systemy (teoretyko-pravovyi aspekt) [Reforming the legislation on national minorities of Ukraine in the context of the Europeanization of the legal system (theoretical and legal aspect)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Pravo»*. Issue 73. Part 1, pp. 19–23. [in Ukr.].

7. Deklaratsiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii pro prava korinnykh narodiv vid 13 veresnia 2007 r. [United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples of September 13, 2007]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156#Text. [in Ukr.].

8. Zahalna deklaratsiia prav liudyny [Universal Declaration of Human Rights] : Deklaratsiia OON vid 10.12.1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?find. [in Ukr.].

9. Deklaratsiia pro prava osib, shcho належать до natsionalnykh або etnichnykh, relihiinykh та movnykh menshyn vid 18 hrudnia 1992 r. [Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities of December 18, 1992]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318?find. [in Ukr.].

10. Ramkova konventsiiia pro zakhyst natsionalnykh menshyn vid 01 liutoho 1995 r. [Framework Convention on the Protection of National Minorities of February 1, 1995]. Ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 09.12.1997. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text. [in Ukr.].

11. Ievropeiska khartiia rehionalnykh mov abo mov menshyn vid 05 lystopada 1992 r. [European Charter of Regional or Minority Languages of November 5, 1992]. Ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 15.05.2003. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text. [in Ukr.].
12. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 [Constitution of Ukraine dated June 28, 1996]. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. [in Ukr.].
13. Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi [On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language] : Zakon Ukrainy vid 25 kvitnia 2019 r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>. [in Ukr.].
14. Pro media [About the media] : Zakon Ukrainy vid 13 hrudnia 2022 r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>. [in Ukr.].
15. Pro reklamu [About advertising] : Zakon Ukrainy vid 03 lypnia 1996 r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#top>. [in Ukr.].
16. Pro korinni narody Ukrainy [About indigenous peoples of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 01 lypnia 2021 r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>. [in Ukr.].
17. Pro osvitu [About education] : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. [in Ukr.].
18. Pro natsionalni menshyny (spilnoty) Ukrainy [About national minorities (communities) of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 13 hrudnia 2022 r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>. [in Ukr.].
19. Ievtukh, V. B. (2011) Etnosotsiologhiia [Ethnosociology] : dovidnyk. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. 205 p. [in Ukr.].

ABSTRACT

Stanislav Vasyliiev, Heorhii Finin, Eduard Khriapin. Legal regulation of the use of the native language by representatives of national minorities and indigenous peoples in Ukraine. The scientific article focuses on the issues of legal regulation of the rights of national minorities and indigenous peoples in Ukraine. The legal principles governing the use of native languages by representatives of indigenous peoples and national minorities in various aspects of social life are studied. The norms of international legal documents and Ukrainian legislation governing the use of various languages within the state are examined. The possibilities of using the languages of indigenous peoples and national minorities in education, trade, advertising, public administration, mass media and public events are investigated. The work of Ukrainian scientists who studied certain aspects of the legal status of national minorities and indigenous peoples in Ukraine is analyzed.

Research shows that international legal acts provide extensive opportunities for the use of indigenous languages and national minorities in education, judiciary, mass media, public events, and private sector activities. It is determined that in Ukraine, it is permissible to receive primary and preschool education in the language of a national minority or indigenous people and to use these languages in advertising, announcements, mass media, and public events for representatives of these minorities. Primary protection is granted to the languages of national minorities that are official languages of the European Union. Restriction measures are imposed on the language of the national minority, which aligns with the official language of the aggressor state, namely, the russian language of the russian national minority in Ukraine. Thus, Ukrainian legislation offers fewer opportunities for the use of indigenous languages and national minorities in public life compared to international legal standards.

Keywords: *native language, legal regulation, national minority, indigenous people.*